

Merklappen

Toen de Kring voor Heemkunde twee jaar geleden een tentoonstelling organiseerde over merklappen, hoorden wij dikwijls vragen: 'Merklappen wat zijn dat? Tekendoeken? Nooit van gehoord.' Daarom wil ik even een kleine uiteenzetting geven over deze pareltjes van handwerkkunst. Wat is een merklap? Waarom werd zo'n merklap gemaakt?

Een merklap was een stuk linnen waarop jonge meisjes het alfabet, de cijfers, randen en motieven leerden borduren. De letters en cijfers dienden om later het linnengoed van hun uitzet te kunnen merken en nummeren. Zij gebruikten de beginletters van hun naam samen met een cijfer om aan te geven wie de eigenaar was en hoeveel stuks ze van elke soort linnengoed bezaten. Waarom werd het linnen zo nauwgezet getekend? Op de gemeenschappelijke "bleek" werd de was van verschillende families gebleekt. Het merken was dus onontbeerlijk opdat er niets van de kostelijke uitzet zou verloren gaan. Omdat er nog geen naamlintjes of viltstiften bestonden, werd het linnen met de hand getekend. Daar het over echt linnen goed ging waarvan de draden makkelijk aftelbaar waren, werden meestal kruisjessteken gebruikt. Ook omdat dit een eenvoudige techniek was die aan jonge kinderen kon worden aangeleerd. Mooie letters borduren die allemaal even groot zijn, is moeilijker dan men denkt. Er moest op een lap worden geoefend, vandaar de naam merk-, letter- of tekenlap.

Vaak vinden we op de lap ook de naam van de maakster, de plaats waar ze woonde, hoe oud het meisje was en het jaartal waarin de merklap werd beëindigd.

Hadden de meisjes het alfabet en de cijfers geoefend, dan konden zij ingewikkelde randjes gaan borduren. Deze werden later gebruikt om het linnengoed te versieren. Vaak vormen grote motieven het belangrijkste deel van de merklap. We vinden vaak ook dezelfde motieven terug. We kunnen dus veronderstellen dat de patronen werden doorgegeven.

Er waren ook bepaalde afspraken bij het borduren. Zo begon men in de Zuidelijke Nederlanden een merklap steeds met een kruis. Bij de doeken uit het noorden vind je dit niet terug.

Er werden ook andere vrome afbeeldingen gebruikt, zoals Josua en Caleb, de verspieters van het Heilige Land, de "Arma Christi", een tabernakel enz. Ook aan het leven van iedere dag werden motieven ontleend: huizen, molens, huisraad en menselijke figuren. Ook een boot, vaak een huwelijksboot, treffen we op vele merklappen aan.

Generaties lang werden de patronen doorgegeven van moeder op dochter. Het is dan ook niet te verwonderen dat deze merklapmotieven een eeuwenoude symboliek met zich meedragen. Hierdoor kunnen we van een merklap dikwijls veel aflezen over de maakster van de lap en haar familie.

In het museum van Kontich dateren de oudste merklappen van het midden van de zeventiende eeuw. Maar in een huishoudboek van het Engelse koningshuis uit 1502

kunnen we lezen dat er een el linnen was besteld voor het vervaardigen van een merklap voor koningin Elisabeth van York.

Hoe komt het dat er zo veel oude merklappen bewaard zijn gebleven, terwijl wij bv. weinig of geen voorbeelden hebben van breioefeningen? Meisjes oefenden hun borduurkunst en hingen hun geslaagde werken goed zichtbaar op in het ouderlijk huis. Op die manier hoopten zij eventuele huwelijkskandidaten te overtuigen van hun handvaardigheid, geduld en vlijt.

Men ging ook zeer zuinig om met het linnen. Wat stuk ging, moest worden hersteld. Zo maakten de meisjes na de merklap een stoplap. Op deze stoplappen leerden ze hoe ze versleten delen van het linnen moesten herstellen in de oorspronkelijke kleuren en motieven van het weefsel. Ook van deze stoplappen kunnen we in het Museum voor Heem- en Oudheidkunde veel voorbeelden bewonderen.

Dikwijls hoor je nu de opmerking: "Wat moet dat een vreselijke oefening geweest zijn voor die kinderen." Dat durf ik tegen te spreken. Lappen die zo mooi gemaakt zijn, zijn met liefde en aandacht gemaakt. Meisjes die er een hekel aan hadden, zouden nooit zulk mooi werk geleverd hebben.

Tot slot wil ik u nog even wat over onze verzameling "samengestelde doeken" vertellen. Vlijtige meisjes moesten ook andere handwerktechnieken onder de knie krijgen. Dit werd gedaan op kleine doekjes. Het begon met eenvoudige steken op een makkelijke aftelbare stof. Daarna gingen ze door met steeds moeilijkere technieken en uiteindelijk maakten ze echte kunstborduurwerkjes. Alle oefendoekjes werden dan aan elkaar genaaid, vaak met zelfgehaakte of kanten tussenstukjes, tot men een meterslange handwerkklap had. U kan er in ons museum één bewonderen van meer dan elf meter. Omdat deze handwerkklap het bewijs was van de vaardigheid van de maakster, werd hij ook "pronkrol" genoemd.

Ik hoop dat dit artikel bij u genoeg interesse heeft gewekt om onze verzameling eens te komen bewonderen. U zal er geen spijt van hebben. Want ik mag u met trots zeggen dat deze verzameling behoort tot de vijf belangrijkste van Europa. Veel kijkplezier.

Hilde Schollen